

Veranderende houdingen ten aanzien van homoseksualiteit

Jule van den Berg

Algemene Sociale Wetenschappen

Abstract

Homoseksuelen ervaren veel problemen, zoals een laag zelfbeeld, gevoel van schaamte en depressie, doordat er een negatief label op is geplakt. Het is een maatschappelijk probleem dat opgelost moet worden. Hier wordt dan ook gekeken hoe de houding van mensen ten aanzien van homoseksualiteit veranderd kan worden. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, is gebruik gemaakt van twee onderzoeken, die beide binnen een andere wetenschapsstijl geplaatst zijn. Het ene onderzoek voert een experiment uit en is geplaatst binnen de hypothetisch-analogische wetenschapsstijl. Uit dit onderzoek volgt dat de houding kan veranderen door een reeks workshopen te laten plaatsvinden, zodat mensen leren over homoseksualiteit en er bekend mee raken. Het andere onderzoek kijkt naar de veranderingen in de houding ten aanzien van homoseksualiteit door de jaren heen. Dat onderzoek past binnen de historisch-evolutionaire wetenschapsstijl. Hieruit volgt dat zowel demografische veranderingen als veranderingen in ideologieën niet de hoofdoorzaak zijn voor de verandering in houding ten aanzien van homoseksualiteit. Er zal meer onderzoek gedaan moeten worden om tot een eenduidig antwoord te komen op de centrale vraag.

Keywords: *Homoseksualiteit, Houdingen, Science in Transition, Wetenschapsstijlen, Literatuurvergelijking*

Introductie

Homoseksualiteit is een fenomeen dat nog steeds als iets afwijkends wordt beschouwd en waar meestal afkeurende blikken bij aan te pas komen. In sommige landen, zoals Rusland, Iran en Oeganda, wordt homoseksualiteit niet geaccepteerd en worden mensen die er toch voor uit durven te komen, zwaar gestraft. In sommige landen gebeurt dit in de vorm van vervolging of zelfs de doodstraf. In andere landen, zoals Nederland, wordt het dan wel niet geheel geaccepteerd, maar wel grotendeels getolereerd. Niettemin is er sprake van een grote vooruitgang ten opzichte van vroeger (Loftus, 2001). In veel landen zijn mensen en regeringen nu toleranter tegenover homoseksualiteit. Een vooruitgang betekent echter niet dat er geen ruimte meer is voor verbetering. Tolerantie is niet hetzelfde als acceptatie. Tolerantie geeft aan dat een bepaald verschijnsel niet gebruikelijk is en het woord heeft een negatieve bijklank. Bij acceptatie is er geen sprake meer van een ongebruikelijk verschijnsel.

Een negatief label voor homoseksualiteit gaat gepaard met een lijst van problemen bij homoseksuelen. Zo hebben homoseksuelen bijvoorbeeld een grotere kans op een laag zelfbeeld, een lage zelfwaardering, onvoldoende wettelijke bescherming, depressie en mishandeling dan heteroseksuelen (Rudolph, 1989). Tevens gaan ze vaker in therapie dan heteroseksuelen. Daarnaast durven homoseksuelen er vaak niet eens voor uit te komen dat ze op mensen van hetzelfde geslacht vallen, omdat ze bang zijn voor de reactie van hun omgeving (Blaauw, 2012; Boon & Miller, 1999). Een negatief beeld heeft dus ook negatieve gevolgen voor deze groep mensen en vormt een probleem. Om dit probleem aan te kunnen pakken, moet er kennis worden opgedaan over hoe de houding van mensen ten aanzien van homoseksualiteit kan veranderen. Hoe die houding ten aanzien van homoseksualiteit kan veranderen, is hier dan ook de centrale vraag. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, worden er in dit paper twee artikelen aangehaald, die beide op andere manier het antwoord op

deze vraag proberen te achterhalen. Deze twee artikelen kunnen beide binnen een verschillende wetenschapsstijl geplaatst worden en aan de hand daarvan zullen ze besproken worden. Verder zullen de twee gebruikte wetenschapsstijlen en de bijbehorende artikelen vergeleken worden om te kijken of één van de twee stijlen de voorkeur heeft bij het beantwoorden van de centrale vraag.

Hypothetisch-analogische stijl

Allereerst volgt er dus een uiteenzetting van de twee artikelen, die allebei op een verschillende manier tegen het probleem aankijken. Uit het artikel van Rudolph (1989) kan opgemaakt worden dat de aard van het probleem cognitief is. Hij meent dat het denkbeeld van de mensen moet veranderen om het probleem op te lossen. Om deze aanname te toetsen, voert hij een experiment uit met twee groepen, die wat betreft samenstelling niet significant van elkaar verschillen. Eén van die twee groepen is de controlegroep en de andere is de experimentele groep. Beide groepen moeten een vragenlijst invullen over hun houding ten aanzien van homoseksualiteit. Vervolgens krijgt de experimentele groep een reeks van drie workshops, waarin er wordt ingespeeld op wat volgens Triandis (1971, zoals beschreven in Rudolph, 1989), de drie componenten van een houding zijn. Deze drie componenten omvatten cognitie, affectie en gedrag. Na de reeks workshops moeten de deelnemers van de experimentele groep opnieuw de vragenlijst invullen. Tenslotte krijgen alle deelnemers na acht weken weer een vragenlijst om te controleren of hun houding op lange(re) termijn gelijk is gebleven.

Het onderzoek van Rudolph (1989) kan geplaatst worden binnen de kaders van de hypothetisch-analogische wetenschapsstijl. Deze stijl gaat uit van het maken van hypothesen (Kwa, 2014). De hypothetisch-analogische wetenschapsstijl staat tegenover de deductieve wetenschapsstijl, waarbij vanuit het algemene naar het bijzondere toe wordt geredeneerd. Vroeger werd de deductieve stijl als de meest ideale gezien, maar tegenwoordig wint de hypothetisch-analogische wetenschapsstijl. Dat komt doordat empirie steeds meer werd getolereerd in de wetenschap en daar past de hypothetisch-analogische stijl beter bij dan de deductieve stijl (Kwa, 2014).

Bij wetenschappelijke theorieën komen tegenwoordig uitsluitend hypothesen kijken (Kwa, 2014). Ook Rudolph (1989) stelt een hypothese op, namelijk dat de houdingen ten aanzien van homoseksualiteit van de deelnemers in de behandelingsgroep en hun effectiviteit bij het helpen van homoseksuelen, significant zou verbeteren in vergelijking met de controlegroep. Deze hypothese is inderdaad inductief in plaats van deductief. Er wordt uitgegaan van een bepaalde groep mensen, namelijk de groep die de reeks workshops gaat volgen. De hypothese toetst hij door te kijken of het te verifiëren is met de werkelijkheid (Kwa, 2014). De uitkomst van het experiment zou Rudolph op het algemene kunnen betrekken, oftewel generaliseren. Dit is tegengesteld aan Poppers visie. Hij stelt dat een hypothese een uitspraak moet doen over de ‘algemene’ natuur en niet over een klein deel uit die natuur (Kwa, 2014). Aan de hand van die hypothese kan dan deductief beredeneerd worden hoe het ‘bijzondere’ in de werkelijkheid in zijn werk zal gaan. Het is echter heel lastig om op deze manier iets over de werkelijkheid te zeggen.

Rudolph (1989) doet dus onderzoek op de inductieve manier en maakt daarbij gebruik van het experiment. Het uitvoeren van experimenten valt binnen de hypothetisch-analogische stijl. *“Een experimentator brengt materialen bij elkaar, onder gecontroleerde omstandigheden en gebruikmakend van hulpmiddelen, zodanig dat er iets gebeurt waaraan (meestal met behulp van meetapparatuur) waarnemingen kunnen worden gedaan.”* (Kwa, 2014, p. 39). In zijn onderzoek zet Rudolph als experimentator een omgeving neer, waar zelfs de begeleiders van de workshops bewust zijn gekozen op hun expertise op het gebied van homoseksualiteit (Rudolph, 1989). Hij gebruikt de workshops als hulpmiddelen om bepaalde

kennis over te brengen en laat de deelnemers na de reeks workshops opnieuw de vragenlijst invullen, waarna waargenomen kan worden of er daadwerkelijk een verandering heeft plaatsgevonden.

Die verandering heeft plaatsgevonden volgens het onderzoek van Rudolph (1989). Zijn hypothese dat de houdingen ten aanzien van homoseksualiteit van de deelnemers in de behandelingsgroep en hun effectiviteit bij het helpen van homoseksuelen, significant zou verbeteren in vergelijking met de controlegroep, wordt bevestigd. Volgens zijn onderzoek kan de houding ten aanzien van homoseksualiteit dus veranderd worden door mensen te laten leren over homoseksualiteit.

Historisch-evolutionaire stijl

Loftus (2001) bekijkt de historische ontwikkeling van de houding tegenover homoseksualiteit binnen Amerika. Hij probeert hierbij te achterhalen wat ten grondslag ligt aan de veranderde houding door de jaren heen. Uit onderzoek is naar voren gekomen dat de houding ten aanzien van homoseksualiteit positiever is geworden (Loftus, 2001). Hij vraagt zich af of dit komt door de demografische veranderingen in de populatie of door veranderingen in culturele ideologieën. Daarnaast wordt er gesuggereerd dat er ook totaal iets anders aan de hand kan zijn. Wellicht boeken bewegingen voor homoseksualiteit succes en zijn die bewegingen de oorzaak dat de houding ten aanzien van homoseksualiteit steeds positiever is geworden. In het artikel wordt dus zowel gekeken naar de demografische veranderingen als de veranderingen in culturele ideologieën over de jaren heen en daarbij wordt onderzocht hoeveel invloed die veranderingen hebben op de houding ten aanzien van homoseksualiteit.

Het onderzoek van Loftus (2001) past binnen de historisch-evolutionaire wetenschapsstijl. Hij kijkt naar de veranderingen over een lange periode en probeert aan de hand van de geschiedenis de grondslagen van de verandering in de houding tegenover homoseksualiteit te achterhalen. Daarbij moet in acht genomen worden dat de context en omgeving steeds veranderen (Kwa, 2014). Wanneer er slechts gekeken wordt naar de veranderende houding en niet naar de context eromheen, is het beeld niet volledig. “... *de mens is een tijdsbewust wezen, dat wil zeggen dat hij zich in de geschiedenis plaatst. Geschiedenis doet zich in de eerste plaats voor als overlevering.*” (Kwa, 2014, p. 105). De mens vormt zich dus naar de tijd en omstandigheden waarin hij verkeert. De omgeving (inclusief tijd) heeft een grote invloed op de mens en dus ook op diens denkbeelden. Loftus (2001) heeft rekening gehouden met de context en dus meerdere aspecten aangewezen. Deze aspecten kunnen de mogelijke oorzaak zijn van de veranderende houding. Hierbij heeft hij gekeken naar het heersende beeld van die tijd en de daarbij behorende demografische veranderingen.

Waarden spelen een belangrijke rol in het heersende beeld van een tijd. De waarden veranderen in de tijd, waardoor ook een heersend beeld verandert. Waarden, in de breedste zin van het woord, geven aan wat belangrijk is in de geschiedenis (Kwa, 2014). Volgens Kwa (2014) stelt Rickert dat mensen zowel actief invloed hebben op de wereld door sociale interactie met anderen, als passief de wereld bekijken. Onder de actieve kant vallen ethiek met de waarde ‘zedelijkheid’, erotiek met de waarde ‘geluk’ en godsdienst met de waarde ‘persoonlijke heiligheid’. Volgens Loftus (2001) heeft er een culturele verandering plaatsgevonden in Amerika door de jaren heen. Een groeiend aantal mensen vond dat de rechten van minderheden niet beperkt mochten worden. Dit valt onder de zedelijkheid van Rickert. Het is niet juist om rechten van een bepaalde groep in te perken.

Loftus (2001) heeft ondanks zijn zoektocht naar het antwoord op de vraag hoe de houding ten aanzien van homoseksualiteit kan veranderen, nog geen concreet antwoord. Wel is hij nu een stapje dichterbij. Uit zijn onderzoek kwam namelijk dat demografische veranderingen en veranderingen in ideologieën wel een rol spelen, maar dat het niet de

belangrijkste factor is. Andere oorzaken zijn dus van invloed op hoe de houding ten aanzien van homoseksualiteit kan veranderen. Hier moet dus verder onderzoek naar gedaan worden.

Vergelijking van de stijlen

Beide auteurs gebruiken dus een andere wetenschapsstijl om tot een antwoord te komen op de vraag hoe de houding ten aanzien van homoseksualiteit kan veranderen. Rudolph (1989) kijkt naar hoe de mens zelf kan ingrijpen in het veranderen van het beeld ten aanzien van homoseksualiteit. Zijn hypothese wordt bevestigd. Het verschaffen van informatie over homoseksualiteit met behulp van meerdere workshops kan leiden tot een positieve(re) houding ten aanzien van homoseksualiteit. Er is echter niet gevraagd naar de persoonlijke ervaring van de deelnemers met homoseksuelen, terwijl deze variabele zou kunnen verschillen bij de twee groepen (Rudolph, 1989). Tevens zou deze variabele invloed kunnen hebben op de variabele die hier onderzocht wordt, namelijk de houding ten aanzien van homoseksualiteit. Dit is een beperking van zijn onderzoek, aangezien er nu niet met zekerheid gezegd kan worden dat de hypothese daadwerkelijk bevestigd is. Wellicht heeft die variabele zo veel invloed, dat er een andere uitkomst uit het onderzoek naar voren zou komen, als deze variabele wel meegenomen zou zijn. Daarnaast heeft Rudolph (1989) geprobeerd iets te zeggen over de vraag of de invloed van de workshops blijvend is door na acht weken nogmaals de vragenlijst af te nemen. Het zou echter betrouwbaarder zijn, wanneer het bijvoorbeeld na een half jaar zou zijn gedaan.

Het uitvoeren van een experiment is een veelgebruikte en gemakkelijke manier om verbanden te bespeuren. Een experiment wordt echter uitgevoerd in (deels) gesloten systemen (Abma, 2011; Manicas, 2006). Een gesloten systeem is een gecreëerde omgeving waarin variabelen gemanipuleerd worden, zodat er slechts gemeten wordt wat de onderzoeker wilt meten. De werkelijkheid is juist een open systeem. Dat wat naar voren komt bij een experiment, hoeft niet plaats te vinden in de werkelijkheid (Abma, 2011; Kwa, 2014; Manicas, 2006). Het klopt dat er informatie gewonnen wordt over iemands houding met behulp van een vragenlijst, maar dat wil nog niet zeggen dat diezelfde houding te zien is buiten de experimentele setting (Loftus, 2001). Daar spelen namelijk allerlei andere factoren ook een rol. De werkelijkheid kan niet gemanipuleerd worden. Er is sprake van contingentie: gebeurtenissen zijn van contextuele omstandigheden afhankelijk (Abma, 2011).

Is de historisch-evolutionaire wetenschapsstijl dan een geschiktere stijl om tot een antwoord te komen? Loftus (2001) kijkt immers naar de veranderingen in een maatschappij door de jaren heen om iets te kunnen zeggen over de verandering in houding ten aanzien van homoseksualiteit. Uit zijn artikel komt naar voren dat demografische veranderingen invloed hebben op de houding ten aanzien van homoseksualiteit. Het zijn echter demografische veranderingen die zowel een positieve als een negatieve invloed zouden moeten hebben op de houding, terwijl onderzoek uitwijst dat er de laatste jaren juist sprake is van een verbetering van de houding ten aanzien van homoseksualiteit. Het stijgende onderwijsniveau is de belangrijkste factor binnen de demografische veranderingen. Uit onderzoek is gebleken dat hoe hoger iemand is opgeleid, hoe toleranter diegene tegenover homoseksualiteit is (Herek & Capitano, 1995, zoals beschreven in Loftus, 2001). Dat gegeven zou dus een verklaring kunnen bieden voor het feit dat de algemene houding positiever is geworden.

Een andere verklaring is dat uit het onderzoek is gebleken dat de demografische veranderingen niet de belangrijkste factor is voor de verandering in houding ten aanzien van homoseksualiteit. Loftus (2001) weerlegt daarnaast eveneens dat de positievere houding dan zou komen door de veranderingen in culturele ideologieën. Deze spelen wel mee, maar niet zodanig dat de positievere houding daaraan toe te schrijven is. Er moet dus een andere verklaring zijn. Loftus suggereert dat bijvoorbeeld de bewegingen voor homoseksuelen ervoor hebben gezorgd dat de houding positiever is geworden.

Verder zijn er ook beperkingen aan Loftus' onderzoek. De vragenlijst waar het onderzoek op is gebaseerd, is negatief geformuleerd, waardoor een negatievere houding in de hand wordt gewerkt (Loftus, 2001). Daarnaast worden de vragen gesteld over mannelijke homoseksuelen, terwijl mensen anders zouden kunnen reageren op mannelijke en vrouwelijke homoseksuelen. Loftus stelt dat dit desondanks de beste vragenlijst is, aangezien er weinig data beschikbaar zijn over dit onderwerp. We komen hier later op terug.

Mensen zijn interpreterende wezens en het is lastig om hun gedrag te voorspellen, omdat ze reageren op hun omgeving (Abma, 2011). In dat opzicht is de historisch-evolutionaire wetenschapsstijl passender dan de hypothetisch-analogische. Doordat de omgeving een belangrijke rol speelt, moet er ook naar de omgeving gekeken worden om tot een verklaring van een verschijnsel te komen. Door te kijken naar de geschiedenis, kan er wellicht een patroon achterhaald worden, waardoor het gemakkelijker wordt om menselijk gedrag te voorspellen. Anderzijds kan menselijk gedrag aangeleerd worden. Mensen zijn wezens die dingen leren en hun aangeleerde dingen vervolgens toepassen. Rudolph (1989) heeft hierbij gelijk dat een bepaalde kijk op een fenomeen, zoals homoseksualiteit, niet vast hoeft te staan. Door zelf actief in te grijpen, kan er iets veranderd worden, wat door het kijken naar de geschiedenis niet voorspeld kan worden.

Beide wetenschapsstijlen hebben dus sterke punten, maar ook beperkingen. De ene stijl is daarom niet beter dan de ander. Een gulden middenweg zou het meest ideaal zijn, maar het is lastig om deze twee wetenschapsstijlen met elkaar te integreren. Een mogelijkheid is om eenzelfde onderzoek op beide manieren uit te voeren om vervolgens de resultaten naast elkaar te leggen en te combineren. Helaas is hier tijd en geld voor nodig en dat is er vaak niet.

Science in Transition

Zoals eerder benoemd, zijn er nog niet zoveel data beschikbaar over houdingen ten aanzien van homoseksualiteit. Dat komt doordat het lonender is om onderzoek te doen naar onderwerpen waar meer vraag naar is, aangezien deze onderwerpen worden gesubsidieerd (Dijstelbloem, Huisman, Miedema & Mijnhardt, 2013). Dat zou eigenlijk niet zo mogen zijn. Onderzoeken moeten antwoorden bieden op maatschappelijke problemen en deze onderzoeken moeten dan wel uitgevoerd worden.

Daarnaast is er tegenwoordig sprake van een publicatiesamenleving (Abma, 2011; Dijstelbloem et al., 2013). Hoe meer de onderzoeker publiceert, hoe beter de verwachtingen voor de eigen loopbaan. De onderzoekers moeten eigenlijk wel meedoen aan de steeds groeiende publicatiedruk om overeind te blijven in de academische wereld. En dan is het natuurlijk gemakkelijker om onderzoek te doen naar onderwerpen waar vraag naar is of die al veelvuldig onderzocht zijn, waardoor er veel data beschikbaar is. Ook stellen subsidieverstrekkende instellingen eisen aan de onderzoeken, zodat ze ten goede komen voor hun eigen belangen (Dijstelbloem et al., 2013). Dit kan fraude in de hand werken. De druk is zo hoog dat onderzoekers soms geen andere uitweg meer zien dan te knoeien met de resultaten.

Ook aanzien speelt hierbij een belangrijke rol. Kwa (2014) illustreert dat sommige wetenschappers bepaalde noodzakelijke handelingen of iets dergelijks weglaten in de beschrijving van hun onderzoek, omdat ze bang zijn dat iemand anders er wellicht met de resultaten vandoor zou kunnen gaan. Dit wordt niet aangetekend als fraude. Juist hier zou al een begin gemaakt moeten worden met het optreden tegen fraude. Net als wanneer er onderzoeksresultaten of iets dergelijks, worden verzonden, is ook nu het onderzoek niet te reproduceren. Onderzoeken net als die van Rudolph (1989) en Loftus (2001), zijn er om een vraag te beantwoorden naar aanleiding van een maatschappelijk probleem. Door onderzoek kunnen deze problemen wellicht opgelost worden. Onderzoekers kunnen echter wel eens een foutje maken; onderzoekers zijn ook maar mensen. Wat als Rudolph (1989) bijvoorbeeld de antwoorden van de vragenlijst verkeerd had ingevoerd en het niet te achterhalen zou zijn hoe

hij het onderzoek had opgezet? Dan is het onderzoek niet te reproduceren en kan de fout op deze manier niet achterhaald worden. Zo kan er nooit met zekerheid gezegd worden dat de hypothese daadwerkelijk bevestigd is en dat er daarmee een eventueel antwoord is op de centrale vraag. Wetenschappers moeten kritisch zijn; ook ten opzichte van hun collega's (Dijstelbloem et al., 2013). Het plegen van fraude moet worden tegengegaan om de geloofwaardigheid van de wetenschap tegenover de 'leken' te behouden. Anders is het doen van onderzoek niets meer waard.

Conclusie

Er zijn verschillende wetenschapsstijlen die gebruikt kunnen worden om een maatschappelijk probleem op te lossen. Er is nog geen eenduidig antwoord gegeven op de vroeg hoe de houding van mensen ten aanzien van homoseksualiteit kan veranderen. Rudolph (1989) stelt dat er informatie verschaft moet worden, zodat het denkbeeld van mensen verandert. Er zijn echter nogal wat aan te merken op zijn onderzoek en op de hypothetisch-analogische wetenschapsstijl. Loftus (2001) geeft eerlijk toe dat de aspecten, waarvan hij had verwacht dat ze de positieve verandering in houding zouden kunnen verklaren, niet de grootste invloed hebben. Ook hij kan dus geen antwoord op het probleem verschaffen. Daarnaast stuiten ze beiden op het probleem dat er nog te weinig data beschikbaar zijn over dit onderwerp, doordat het voor wetenschappers lonender is om naar andere onderwerpen onderzoek te doen. Er moet dus iets in het wetenschappelijke systeem omgegooid worden, zodat er ook onderzoek gedaan wordt naar 'lastigere' problemen.

Daarbij moet er nog een kritische noot geplaatst worden voor als er wel sprake zou zijn van een eenduidig antwoord op de centrale vraag. Een verandering in houding wil nog geen verandering in gedrag betekenen. Onderzoekers zijn er namelijk nog niet over uit wat de invloed van houding op het gedrag is (Loftus, 2001). Een antwoord op de hier gestelde centrale vraag, zou dus nog niet per definitie een oplossing voor het probleem betekenen. Ook hier moet er rekening mee gehouden worden dat er nog allerlei aspecten een rol spelen. Het betekent niet dat beide onderzoeken nutteloos zijn geweest. Juist omdat het nog niet duidelijk is wat precies de invloed van iemands houding ten aanzien van homoseksualiteit is op het gedrag, is het wel belangrijk om naar de houding te kijken. Onderzoek naar dit probleem, met alle bijbehorende aspecten, is dus noodzakelijk. Hiervoor moeten de wetenschapsstijlen gecombineerd worden om tot een zo volledig mogelijk antwoord te komen, aangezien elke wetenschapsstijl zijn sterke en minder sterke kanten heeft.

Referenties

- Abma, R. (2011). *Over de grenzen van disciplines: plaatsbepaling van de sociale wetenschappen*. Nijmegen: Vantilt.
- Blaauw, J. (2012). *Attitudes towards Homosexuality: a study on contextual explanations of general and specific homonegativity among Dutch secondary school students* [Masterthesis]. Nijmegen: Radboud University Nijmegen.
- Boon, S. D., & Miller, R. J. (1999). Exploring the links between interpersonal trust and the reasons underlying gay and bisexual males' disclosure of their sexual orientation to their mothers. *Journal of homosexuality*, 37(3), 45-68.
- Dijstelbloem, H., Huisman, F., Miedema, F., & Mijnhardt, W. (2013). Waarom de wetenschap niet werkt zoals het moet, en waar daar aan te doen is. *Position paper*.
- Kwa, C. (2014). *Kernthema's in de wetenschapsfilosofie*. Boom Lemma uitgevers.
- Loftus, J. (2001). America's liberalization in attitudes toward homosexuality, 1973 to 1998. *American Sociological Review*, 66(5), 762-782.
- Manicas, P. T. (2006). *A realist philosophy of social science: Explanation and understanding*. Cambridge University Press.

Rudolph, J. (1989). Effects of a workshop on mental health practitioners' attitudes toward homosexuality and counseling effectiveness. *Journal of Counseling & Development*, 68(1), 81-85.